

Галина ЖУКОВСЬКА, Halyna ZHUKOVSKA

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4815-8283
e-mail: gelena7g@gmail.com

Постколоніальна література: стратегія подолання глобалізаційних викликів

Postcolonial literature: a strategy for overcoming globalization challenges

The article deals with a number of important factors: author – publisher – reader – translator, etc., which determine the state and peculiarities of the entry of modern post-colonial Ukrainian literature into the global processes of cultural dialogue. It has been noted that the rapprochement and mutual enrichment of different cultures will be productive only when it is based on mutual interest, on the acceptance of another culture, that is, on conscious mutual enrichment. A number of problems that complicate the entry of post-totalitarian literature into the global cultural environment is also identified. Thus, for example, it is emphasized that such a relevant issue for national European literatures in a globalized world as the preservation of identity is much more difficult for post-colonial literature, in which the processes of overcoming the complexes imposed by the colonizer, demythologizing stereotypes, as well as finding and affirming one's own identity are taking place.

Keywords: globalization, postcolonial literature, identity, author, reader, intercultural dialogue

У статті йдеться про низку важливих чинників: автор – видавець – читач – перекладач тощо, які визначають стан і особливості входження сучасної постколоніальної української літератури у світові процеси культурного діалогу. Зауважено, що зближення і взаємозбагачення різних культур буде продуктивним лише тоді, коли воно базуватиметься на взаємному інтересі, на прийнятті іншої культури, тобто на усвідомленому взаємозбагаченні. Також визначено низку проблем, які ускладнюють входження пост-тоталітарної літератури у світове культурне середовище. Так, наприклад, наголошено, що таке актуальне для національних європейських літератур у глобалізованому світі питання, як збереження ідентичності, є набагато складнішим для постколоніальної літератури, де тривають процеси подолання комплексів, нав'язаних колонізатором, деміфологізація стереотипів, пошук і утвердження власної ідентичності.

Ключові слова: глобалізація, постколоніальна література, ідентичність, автор, читач, міжкультурний діалог

Хоча Україна не була колонією російської імперії в так званому класичному Саїдовому¹ трактуванні, проте інтерпретація України як колонії (самоінтерпретація і зовнішнє її трактування) відбувалась і в дореволюційний, і в радянський, і, на жаль, у пострадянський час. Ідеться про децю іншу конфігурацію колоніалізму в імперському просторі російської держави, де завжди активно впроваджувались і сьогодні продовжують впроваджуватися технології явного або прихованого домінування в різних аспектах: економічних, соціальних, культурних, політичних тощо. Тривале упосліджене ставлення до України та українців – це, на думку О. Забужко, наслідок так званої „клінічної симптоматики імперського світосприйняття, – коли політико-економічна залежність автоматично пов’язується з нижчістю, меншевартістю”².

Актуалізовані сьогодні наративи російської влади щодо України, відомі ще з валуєвських часів („не было, нет и быть не может”), які призвели до початку повномасштабної фази російсько-української війни в лютому 2022 року, не тільки засвідчують агресивні неоколоніальні прагнення росії, а й підтверджують те, що статус України протягом тривалого часу був важчим за колоніальний. Бо ж багато колишніх колоній (наприклад, Ірландія, Австралія, ПАР та ін.) сьогодні незалежно успішно розвиваються, Україну ж російська імперія завжди намагалася підступно явно або приховано асимілювати, а коли це не виходило, то знищити. Згадаймо, численні заборони української мови, видань, театру тощо, штучні голодомори або розстріли інтелігенції. Фізичне знищення України й українців у III тисячолітті (від 2014 до сьогодні) здійснюється особливо жорстокими терористичними методами на очах усього світу. Ідеться не тільки про загрози територіальній цілісності, а й про існування української нації та державності. Адже, як влучно спостерегла Е. Томпсон, росію завжди вирізняв „агресивний націоналізм, спрямований на експорт власної національної ідентичності та завоювання земель, на яких живуть Інші”³.

У такій ситуації проблема подолання локальних і глобалізаційних викликів у різних сферах життя є надзвичайно важливою і складною, так само як і пошуки шляхів протидії цьому. Це й визначає актуальність студіювання запропонованої теми.

У сучасних українських постколоніальних студіях М. Павлишина, Т. Гундорової, Н. Зборовської, М. Шкандрія, Г. Сивоконя, О. Юрчук та ін., які стали методологічною основою дослідження, здійснюється системний аналіз впливу і наслідків колоніального минулого на українську культуру, виявляються і розвінчуються імперські наративи, вивчаються колоніальні, антиколоніальні

¹ Е. Саїд, *Орієнталізм*, пер. В. Шовкуна, Київ 2001, с. 53.

² О. Забужко, *Прощання з Імперією: кілька штрихів до одного портрета* [в:] *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика*, Київ 2009, с. 288.

³ Е. Томпсон, *Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм*, пер. М. Корчинської, Київ 2006, с. 193.

і постколоніальні оповідні маркери. Постімперська історична перспектива України активізувала в художньому і науковому дискурсах чимало важливих проблем, упосліджених у минулому, таких як гендер, фемінізм, етнос, нація, ідентичність, лінгвістична відмінність, політика, ідеологія тощо.

На переконання Т. Гундорової, одним із пріоритетних напрямків сучасної науки є „уведення української літератури в контекст постколоніальної критики”, оскільки „постколоніальна чуттєвість на посттоталітарному просторі імпліцитно відображає боротьбу імперського та колоніального мислення”⁴. Постколоніальна критика як важлива інтерпретаційна доктрина вибудовує стратегію і тактику реінтерпретації імперських оповідних структур, уводить українську літературу у світову систему наукових координат.

Як відомо, в основі глобалізації лежить розширення зони міжкультурної взаємодії, зближення раніше віддалених культурних форм, що закономірно призводить, з одного боку, до взаємозбагачення, тобто до так званої продуктивної взаємодії, а з іншого – до загроз і небезпек (загрозливої взаємодії), що проявляються в тенденціях уніфікації, диверсифікації, патологічних культурних мішанинах. Такі процеси, як зауважує І. Дзюба, ставлять під загрозу „культурну багатоманітність людства”, яка й є „способом буття культури”. Питання про збереження національної культури (літератури) сьогодні стає питанням „не лише національної, а й «загальнопланетарної безпеки»”⁵.

Діалог культур в умовах сучасного глобалізованого світу спонукає письменників шукати нові форми і засоби вираження. Водночас автор свідомо чи несвідомо орієнтується на запити читацької аудиторії, її інтереси та вподобання, особливості сприйняття текстів. Тому специфіку авторської оповідної стратегії великою мірою визначає читач-адресат, або за визначенням В. Ізера, „імпліцитний читач”⁶, що сприймає художній текст не як замкнене в собі ціле, а як відкриту діалогічну систему. Ф. Ортега-і-Гассет з цього приводу зауважував, що цінність твору визначається наявністю саме такого сприйняття: „...на увагу заслуговує лише та книга, яка дає нам відчуття того, що її автор здатний конкретно уявити свого читача, а його читач відчуває міцну руку автора”⁷. Саме читач є джерелом множинності семантики тексту, що породжує нескінченну кількість його трактувань.

У сучасних умовах формування світового споживацького ринку література комерціалізується, конкретний художній твір стає товаром, який прагнуть вигідно продати. У такому випадку текст має містити теми, образи, сюжети,

---

⁴ Т. Гундорова, *Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи* [в:] *Постколоніалізм. Генерації. Культура*, за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк, Київ 2014, с. 44.

⁵ І. Дзюба, *Глобалізація і майбутнє культури* [в:] „Слово і час”, №9, 2008, с. 27.

⁶ В. Ізер, *Процес читання: феноменологія наближення* [в:] *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.*, за ред. М. Зубрицької, Львів 1996, с. 265.

⁷ Х. Ортега-і-Гасет, *Вибрані твори*, пер. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко, Київ 1994, с. 311.

цікаві масовому читачу. Для їхнього втілення автор намагається відшукати не зужиті оповідні структури.

Якщо зважити на різноманітні рейтинги найпопулярніших книг світу, у першій десятці неодмінно побачимо такі, як *Гаррі Поттер* Джоан Роулінг, *Володар кілець* Дж. Р. Р. Толкіна, *Алхімік* Пауло Коельйо, *Код да Вінчі* Дена Брауна, *Віднесені вітром* Маргарет Мітчелл і ін. В українських рейтингах (візьмемо для прикладу проєкт Українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу 2019 року „Від Сковороди до сьогодні: 100 знакових творів українською мовою”⁸ або ж рейтинг, оголошений Українським інститутом книги 2021 року, „Тридцять найзнаковіших книжок України часів Незалежності”⁹) серед найпоцінованіших сучасних авторів неодмінно побачимо Ліну Костенко, Василя Шкляра, Юрія Винничука, Юрія Андруховича, Оксану Забужко, Марію Матіос, Тараса Прохаська, Сергія Жадана, Софію Андрухович, Макса Кідрука та інших.

Формули популярності названих авторів і книг активно дискутуються в науковому та читацькому просторах, проте очевидним є те, що цікаві сюжетні ходи, персонажі, тобто так звана первинна структура тексту, захоплює, інтригує, часто корелює з життєвими цінностями, потребами, проблемами й ситуаціями, близькими для читача, створює ефект „упізнаваної реальності”. Такі тексти, порушуючи вічні проблеми співіснування добра/зла, любові/ненависті, вірності/підступу, життя/смерті, стосунків у сім’ї, дружби тощо, зазвичай утверджують базові універсальні цінності незалежно від соціального, культурного чи національного статусу. Тобто важливим складником універсальної формули популярності книги є талановите втілення вічних проблем, модифікована, проте повторювана оповідна модель, цікава й легка для сприйняття.

У сучасному глобалізованому світі кардинально змінилася роль читача, котрий стає активним співтворцем кінцевого продукту. Від читача як об’єкта і суб’єкта творчої діяльності залежить вибір книги, її сприйняття і розуміння, адекватність інтерпретації та оцінки, активність чи пасивність у віднайденні закладених смислів, прийняття чи неприйняття їх. Таким чином, автор і читач взаємозалежні: автор ураховує смаки масового читача, читач заявляє про свої очікування покупкою/популяризацією книги, фактично вказує, про що і як писати, які тексти його цікавлять.

Необхідність тісної співпраці автора й реципієнта зумовлює їхню обопільну відповідальність за створення якісних художніх полотен, тому сьогодні загострюється проблема культивування вдумливого і відповідального читача. Активний читач, який хоче споживати якісний продукт, мотивує книжковий ринок, створює попит на книжку.

⁸ *Від Сковороди до сьогодні: 100 знакових творів українською мовою*, <https://pen.org.ua/vid-skovorody-do-sogodennya-100-znakovyh-tvoriv-ukrayinskoyu-movoyu>, [07.07.2024].

⁹ *Тридцять знакових книжок нашої незалежності*, <https://chytomo.com/oholosyly-najznakovichu-ukrainsku-knyzhku-chasiv-nezalezhnosti/>, [07.07.2024].

У цьому контексті важливо зауважити ще одну сучасну загрозу для літератури – „криза читання”, або проблема читача („туга за справжнім читачем”). Ідеться про зниження читацької активності загалом, а також про інтерес до полегшеного читання, який спостерігається протягом останніх десятиліть. На жаль, сьогодні потребу в читанні часто задовольняють новітні засоби масової інформації і різноманітні інтернет-ресурси, які створюють ілюзію повноцінного еквіваленту художнього твору.

Питання формування потреби в читанні художньої літератури і розвитку читацької культури потребує насамперед ґрунтовного аналізу причин зниження читацького інтересу. Важливим, крім виявлення й усунення цих причин, є прищеплення ще в ранньому дитячому віці усвідомлення того, що читання є не лише найважливішим способом пізнання навколишнього світу й засвоєння необхідних знань, а головне – одним із основних чинників формування й розвитку особистості. Тому таким важливим сьогодні є розроблення й утвердження літературного канону, а також модернізація змісту навчальних програм з української літератури в школах і вишах на його основі. З огляду на сучасні реалії інформаційного суспільства й цивілізаційного вибору України, також необхідним є оновлення підходів щодо викладання української літератури з урахуванням сучасних читацьких зацікавлень.

Очевидно, що розвиток інформаційних технологій стає викликом для традиційної літератури та методики її викладання. Сьогодні аудиторія прагне швидкого пошуку й засвоєння необхідної інформації, безпосередньої двосторонньої комунікації з автором. Використання різноманітних інноваційних інтернет- та медіа-стратегій є важливим маркером здатності автора/книги відповідати викликам сучасного інформаційного суспільства та потребам цільової аудиторії.

Російська агресія, сьогоднішня щоденна боротьба українців за свою державу і за своє існування загострили питання формування загальнонаціонального самоусвідомлення та зумовили читацький інтерес до всього українського: класичних творів, текстів про війну, історію та сучасність. За цих непростих внутрішньо- і зовнішньополітичних викликів особливе значення має розвиток книговидавничої галузі. Активізація книговидання і книгорозповсюдження – важливий чинник формування й утвердження загальнонаціональної ідентичності, а отже, важливий складник державної безпеки. Адже процес реінтерпретації імперських оповідних структур, за О. Юрчук, „двовекторний: деконструкція і конструювання українського національного «обличчя»”¹⁰, бо, як зазначає письменник і воїн, безпосередній учасник жорстокої геноцидної війни росії проти українців, Валерій Ананьєв (Маркус) у книзі *Сліди на дорозі* (2018), „війна, яку ми сьогодні ведемо, в першу чергу не за землю, а за думки людей. Ми

¹⁰ О. Юрчук, *У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії*, Київ 2013, с. 7.

ведемо війну з минулим, з паразитом, який хоче розповсюдитись. Ми можемо закінчити війну і повернути землі. Але якщо ми не припинимо русифікацію, то це буде поразка. Паразиту потрібна не земля, а душа”¹¹.

Тому попри універсальну проблематику, образність та аксіологічні координати, у творах сучасних українських письменників (В. Голобородько, В. Шкляр, В. Герасим'юк, М. Матіос, О. Забужко, Т. Прохасько та ін.) активно демонструються національні цінності та пріоритети, особливості української моделі життя, світогляду, характеру, утверджується національний культурний код, архетипи, що формують розуміння нашої ідентичності.

Мужній український спротив російській агресії, сміливе відстоювання власної держави й самототожності сьогодні приковують увагу світу до України. На цій хвилі інтересу відкрилася реальна можливість розповісти про те, що з нами відбувалося в минулому, що відбувається сьогодні, експортувати досвід пережитого, втрати і травми. Закономірно, що сучасна українська література транслює переживання, побоювання і страхи українців, пов'язані з імперським, колоніальним і геноцидним минулим, із сьогоднішніми неокolonіальними та неогеноцидними прагненнями та діями росії.

Як зауважує Тамара Гундорова у праці *Постколоніальний роман генерацийної травми та постколоніальне читання на сході Європи*, покликаючись на запропоноване Грехеном Хаггеном (*Постколоніальна екзотика* (2002)) розрізнення понять „постколоніалізм” і „постколоніальність”, де перше трактується як „форма локалізованого спротиву”, а друге – „як форма глобального товарного обміну”, „постколоніальність <...> заснована на постмодерності – <...> екзотизує локальну інакшість і продає її як товар. Товаром, до речі, стає й постколоніальна травма”¹².

Отже, сьогодні перед українською літературною спільнотою стоїть ціла низка важливих та необхідних до розв'язання завдань:

- здійснити реінтерпретацію літературно-мистецьких явищ і канонів;
- продовжити повернення заборонених або з певних причин забутих імен та творів у літературний процес;
- показати повноту української літератури, її тематичне, жанрове та стильове багатство;
- сприяти популяризації серед української та іноземної читацької аудиторії знакових українських книг, спонукати видавців видавати та перевидавати такі книги;
- поглиблювати міжнародну культурну взаємодію, сприяти формуванню відкритого міжкультурного діалогічного простору;
- здійснювати переклади кращих творів української літератури і популяризувати їх на Заході, а також збагачуватись світовим літературним

¹¹ В. Ананьєв, *Сліди на дорозі*, Київ 2018, с. 5.

¹² Т. Гундорова, *Op. cit.*, с. 41.

досвідом – перекладати та поширювати в Україні найкращі зразки світової літератури;

- спонукати вітчизняні медіа- та інтернет-ресурси більше уваги приділяти яскравим явищам (автор/твір) української літератури.

В умовах сучасної глобалізації вирішення таких і подібних завдань сприятиме формуванню міжнародної конкурентоздатності української літературної продукції.

Відкритим також залишається питання поширення не масових популярних книг, а альтернативних їм, які не приносять великого прибутку, але мають важливе значення. Розробка механізмів виявлення та популяризації таких текстів є нагальною необхідністю, адже їм треба допомогти пробитись крізь широко рекламовані художні полотна, знайти свого читача.

Не менш важливою в умовах глобалізації є проблема фахового перекладу, адекватності перекладеного, адже навіть найпрофесійніший перекладач і найдовершеніший переклад не здатен передати енергетику оригіналу, „систему езотеричних, <...> магічних (міфологічних) словесних кодів”, особливо коли йдеться про поезію, наприклад, В. Голобородька чи В. Герасимюка, у яких, за спостереженням О. Забужко, є не просто „якась тайна”, а „пряма мова землі. Таке практично не перекладається – воно просто існує в ландшафті, на правах живого організму, і «приручити» його в іншому мовному крайобrazі – справа ох нелегка!”¹³

Отже, ціла низка чинників визначає стан і особливості входження сучасної постколоніальної української літератури у світові процеси культурного діалогу. Як зауважено в декларації ЮНЕСКО¹⁴, зближення і взаємозбагачення різних культур буде продуктивним лише тоді, коли воно базуватиметься на взаємному інтересі, на прийнятті іншої культури, на усвідомленому взаємозбагаченні. Нагальна для сучасного глобалізаційного світу проблема, з якою сьогодні стикаються національні європейські літератури, – збереження своєї ідентичності, є набагато складнішою для постколоніальної літератури, в якій тривають процеси пошуку й утвердження ідентичності, подолання комплексу меншовартості, деміфологізація стереотипів, створених колонізатором. Отже, сьогодні, паралельно з глобалізацією, набуває популярності й ідея глокалізації, що

передбачає не тільки збереження, а й піднесення регіональних господарських, суспільно-звичаєвих, культурних потенціалів. Це дало би змогу, не протидіючи позитивним тенденціям глобалізації, зменшити її уніфікаторську дію та повніше розкрити твор-

¹³ О. Забужко, *Що сказано, або як українська література „виходить в люди”* [в:] О. Забужко, *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика*, Київ 2009, с. 264.

¹⁴ UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>, [22.07.2024].

чий потенціал усіх людських спільнот. Адже етнічна багатоманітність із розмаїттям культур і мов – найбільший здобуток історії, і втрата його – незворотне збіднення і примітивізація життя людства, загроза його майбутньому¹⁵.

Таким чином, сучасна постколоніальна українська література має можливість презентувати себе світовій спільноті художньо якісними текстами, які зацікавлять іншомовну аудиторію оригінальним національно самобутнім художнім світом. У матриці автор – видавець – читач – перекладач важлива кожна ланка. Плідна взаємодія цих складових визначає стан і особливості входження національної літератури в світові процеси культурного взаємозбагачення, є запорукою перетворення постколоніальної літератури на повноцінний суб'єкт міжкультурного діалогу в сучасному глобалізованому світі¹⁶.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

- Анан'єв В., *Сліди на дорозі*, Київ 2018. [Anan'ëv V., *Slidi na dorozì*, Kìiv 2018.]
 Від Сквороди до сьогодення: 100 знакових творів українською мовою, <https://pen.org.ua/vid-skovorody-do-sogodennya-100-znakovyh-tvoriv-ukrayinskoyu-movoyu>, [07.07.2024].
 [Vid Skovorodi do s'ogodennâ: 100 znakovih tvoriv ukrains'koû movoû, <https://pen.org.ua/vid-skovorody-do-sogodennya-100-znakovyh-tvoriv-ukrayinskoyu-movoyu>, [07.07.2024].]
 Гундорова Т., *Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи* [в:] *Постколоніалізм. Генерації. Культура*, за ред. Т. Гундорової, А. Матус'як, Київ 2014, с. 26–44. [Gundorova T., *Postkolonial'nij roman generacijnoï travmi ta postkolonial'ne čitannâ na shodì Ėvropi* [v:] *Postkolonializm. Generacii. Kul'tura*, za red. T. Gundorovoï, A. Matusâk, Kìiv 2014, s. 26–44.]
 Дзюба І., *Глобалізація і майбутнє культури* [в:] „Слово і час”, №9, 2008, с. 23–30. [Dzûba Ĭ., *Globalizaciâ i majbutnê kul'turi* [v:] „Slovo i čas”, №9, 2008, s. 23–30.]
 Забужко О., *Процання з Імперією: кілька штрихів до одного портрета* [в:] *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика*, Київ 2009, с. 276–307. [Zabužko O., *Prošannâ z Ĭmperiëû: kil'ka štrihiv do odnogo portreta* [v:] *Hroniki vid Fortinbrasa. Vibrana eseïstika*, Kìiv 2009, s. 276–307.]
 Забужко О., *Що сказано, або як українська література „виходить в люди”* [в:] О. Забужко, *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика*, Київ 2009, с. 253–266. [Zabužko O., *Šo skazano, abo âukrains'ka literatura „vihodit' v lûdi”* [v:] O. Zabužko, *Hroniki vid Fortinbrasa. Vibrana eseïstika*, Kìiv 2009, s. 253–266.]
 Ізер В., *Процес читання: феноменологія наближення* [в:] *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.*, за ред. М. Зубрицької, Львів 1996, с. 261–276.

¹⁵ І. Дзюба, *Глобалізація і майбутнє культури*, *Op. cit.*, с. 29.

¹⁶ Г. Жуковська, *Сучасна українська література: глобалізаційні виклики*, Київ 2023, с. 37.

[Īzer V., *Proces čitannâ: fenomenologiâ nabližennâ* [v:] *Antologiâ svìtovoi literaturno-kritičnoi dumki XX st.*, za red. M. Zubric'koï, L'viv 1996, s. 261–276.]

Ортега-і-Гасет Х., *Вибрані твори*, пер. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко, Київ 1994.

[Ortega-ì-Gaset H., *Vibrani твори*, per. V. Burggardta, V. Sahna, O. Tovstenko, Kiïv 1994.]

Саїд Е., *Орієнталізм*, пер. В. Шовкун, Київ 2001. [Saïd E., *Orientalizm*, per. V. Šovkun, Kiïv 2001.]

Тридцять знакових книжок нашої незалежності, <https://chytomo.com/oholosyly-najznakovishu-ukrainsku-knyzhku-chasiv-nezalezhnosti/>, [07.07.2024]. [*Tridcât' znakovih knižok našoi nezalezhnosti*, <https://chytomo.com/oholosyly-najznakovishu-ukrainsku-knyzhku-chasiv-nezalezhnosti/>, [07.07.2024].]

Томпсон Е., *Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм*, пер. М. Корчинської, Київ 2006. [Tompson E., *Trubaduri imperii: Rosijs'ka literatura i kolonializm*, per. M. Korčins'koï, Kiïv 2006.]

Юрчук О., *У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії*, Київ 2013. [Ůrčuk O., *U tìni imperii. Ukraïns'kaliteratura u svitli postkolonial'noi teorii*, Kiïv 2013.]

UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>, [22.07.2024].

Жуковська Галина – кандидатка філологічних наук, доцентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка.